

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาเมือง คือ เมืองศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคที่เรียกว่า เมืองหลัก และเมืองศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคที่รับช่วงกิจกรรมต่าง ๆ ต่อจากเมืองหลัก หรือที่เรียกว่า เมืองรองให้เป็นชุมชนศูนย์กลางระดับภูมิภาคที่จะกระจายความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ส่วนภูมิภาคที่เป็นพื้นที่ชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาพัฒนา ระบบเมืองหลัก เมืองรอง และชุมชนชนบทให้ประสานกัน ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ก็ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาระบบเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ให้เป็นฐานเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละภาคที่สามารถรับการกระจายกิจกรรมต่าง ๆ จากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อีกทั้งยังรองรับการเคลื่อนย้ายของประชากรจากชนบทและเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในอนาคต (สุนันทา สุวรรโณคม 2523 : 20)

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นชุมชนศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคในอันดับรอง หรือที่เรียกว่า เมืองรอง โดยที่แนวทางการพัฒนาเมืองเชียงรายถูกกำหนดให้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าสินค้าเกษตรและบริการระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับจังหวัดเชียงใหม่ (สถาบันวิจัยสังคมเชียงใหม่ 2529 : 75) ซึ่งเป็นเมืองหลักของภาคเหนือ และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ในส่วนของนโยบายการพัฒนาเมืองก็กำหนดให้จังหวัดเชียงรายเป็นชุมชนเมืองศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคและเป็นชุมชนเมืองชายแดนของภูมิภาคด้วย โดยมีอำเภอแม่สายเป็นชุมชนเมืองชายแดนที่มีบทบาทในด้านการค้าระหว่างชายแดน (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2528 : 49)

จากผลการพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 ที่ผ่านมามีการมุ่งเน้นการพัฒนาเมืองหลักของภูมิภาคต่าง ๆ โดยการส่งเสริมให้มีการกระจายกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเข้าไปอย่างมาก แต่เมืองรองของภูมิภาคและชุมชนชนบทในภูมิภาคยังมิได้มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดปัญหาการพัฒนาเมืองหลักและเมืองรองอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อมีการพัฒนาเมืองหลักแล้วจะต้องมีการพัฒนาระบบเมืองรอง และชุมชนชนบทควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้เมืองรองเป็นตัวเชื่อมโยงและกระจายการพัฒนาจากเมืองไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชนชนบท จังหวัดเชียงรายซึ่งมีฐานะเป็นชุมชนศูนย์กลางความเจริญระดับรองของภูมิภาคก็กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากเมืองเชียงรายมีศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับเมืองอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน การศึกษาระบบชุมชนของจังหวัดเชียงรายจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาของเมืองเชียงรายและจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนศูนย์กลางความเจริญระดับภูมิภาคในภาคเหนือตอนบน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาบทบาทและหน้าที่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขนาด และขอบเขตการให้บริการของกิจกรรม ของชุมชนในจังหวัดเชียงราย เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนา
3. ศึกษาความสัมพันธ์ของระบบชุมชนในจังหวัดเชียงรายที่มีต่อเมืองเชียงราย
4. เพื่อจัดลำดับความสำคัญ และเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนของจังหวัดเชียงราย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ในระดับจังหวัดจะศึกษาจากข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล

ในระดับชุมชนจะศึกษาระบบชุมชนของจังหวัดเชียงราย ซึ่งประกอบด้วยเทศบาล 1 แห่ง และสุขาภิบาล 20 แห่ง โดยจะศึกษาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของ

ชุมชนทั้งหมดในจังหวัดเชียงราย

1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

ก. ข้อมูลที่ใช้ศึกษา

- 1) ศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงรายทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยข้อมูลทัศนภูมิ ซึ่งได้แก่ เอกสาร สถิติ และรายงานต่าง ๆ ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้แก่ แบบสอบถาม
- 2) ศึกษาสภาพ และลำดับความสำคัญของชุมชน โดยวิธีการใช้ค่าคะแนนมาตรฐานทางสถิติ และค่าสหสัมพันธ์แบบเมตริก (Correlation Matrix)
- 3) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของชุมชน โดยวิธีการประยุกต์จาก Guttman Scale และออกแบบสอบถามเพื่อดูเขตอิทธิพลของชุมชน
- 4) วิเคราะห์ข้อมูล และผลการศึกษาที่ได้ด้วยวิธีการทางสถิติ อันได้แก่ การหาอัตราส่วนร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย ความหนาแน่น และสมการถดถอยเชิงเส้นตรง

ข. แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสอบถาม และการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ที่ศึกษา
- 2) ข้อมูลทัศนภูมิ ศึกษาจากข้อมูลเอกสารงานวิจัย สถิติ รายงานประจำปี และเอกสารรายงานของทางราชการ โดยมีแหล่งค้นคว้าของข้อมูล ดังต่อไปนี้
 - สำนักวิทยบริการ (หอสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติ
 - สำนักงานทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง
 - สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
 - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - สำนักงานจังหวัดเชียงราย
 - สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงราย
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย
- สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงราย
- ที่ว่าการอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย
- ที่ว่าการสุขาภิบาลต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย
- 2) ข้อมูลพื้นฐานและผลการศึกษาที่ได้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเมืองของจังหวัดเชียงราย
- 3) แนวทางในการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนเมืองของพื้นที่ศึกษาอื่นได้

1.6 นิยามและความหมายของคำ

1.) ระบบ (System) คือ กลุ่มของส่วน หรือ องค์ประกอบต่าง ๆ พร้อมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างส่วนหรือองค์ประกอบ และ ระหว่างคุณสมบัติ หรือลักษณะขององค์ประกอบนั้น ๆ (ศุภชัย 2529 : 6-10)

2.) ชุมชน (Community) คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน และสมาชิกทุกคนให้ความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชนนั้นร่วมกัน มิได้เพียงให้ความสนใจอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ แต่ให้ความสนใจโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีขอบเขตมากพอที่จะอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน ชุมชนนั้นอาจหมายถึง การอยู่ร่วมกันอย่างง่าย ๆ เช่น หมู่บ้านหนึ่ง ชนเผ่าหนึ่ง หรือ การอยู่ร่วมกันขนาดใหญ่ เช่น เมือง ๆ หนึ่ง หรือ ประเทศหนึ่ง

ชุมชน ต้องประกอบด้วย

- (1) กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน
- (2) อยู่ภายใต้กฎหมาย หรือ ข้อบังคับเดียวกัน

(3) มีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันด้วยความสมัครใจ

3.) ระบบชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ขอบเขตอาณาบริเวณหนึ่ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสภาพ ตามระดับของชุมชน หรือ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่บริเวณนั้น ๆ

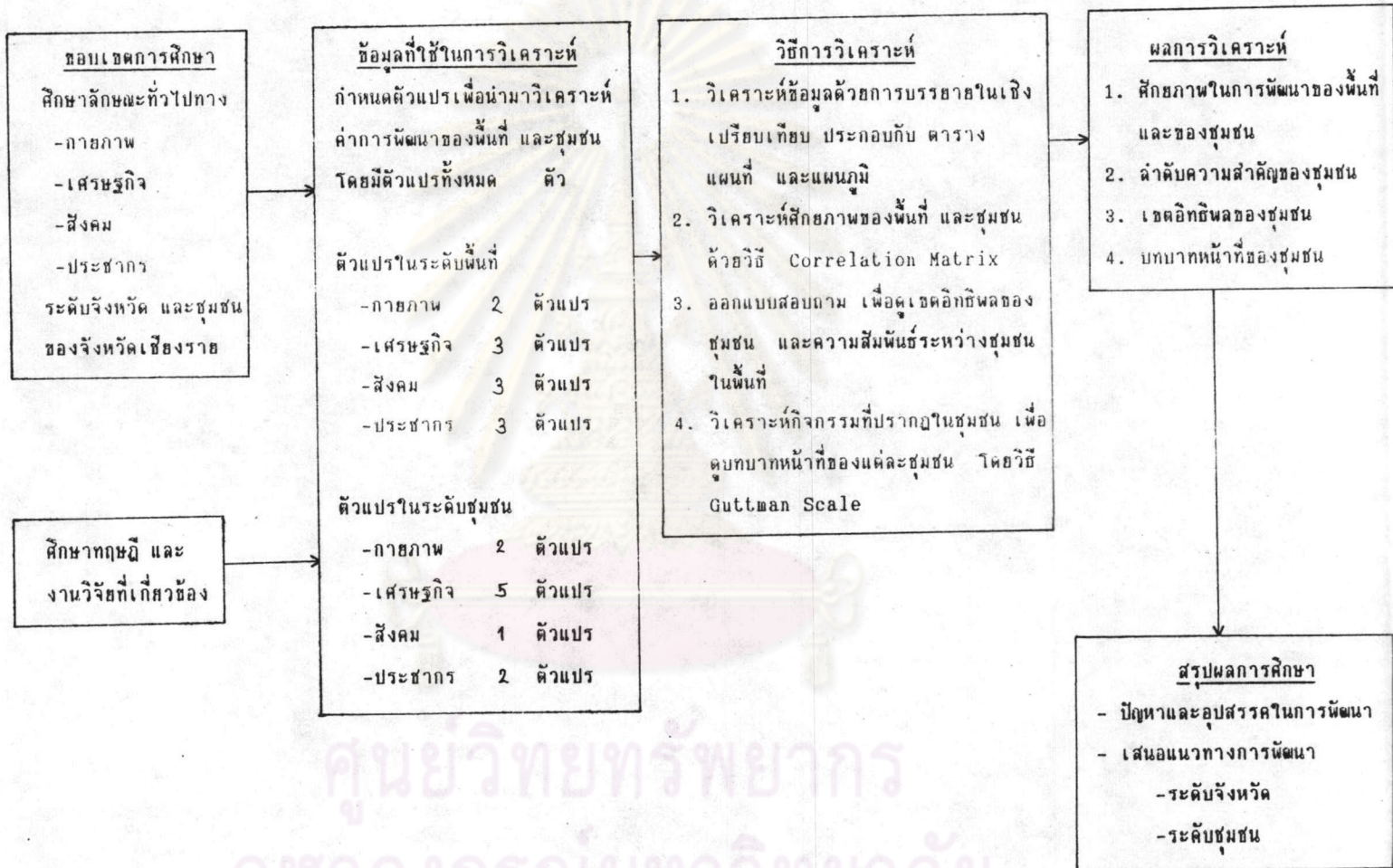
4.) การพัฒนา

Dias (1987 : 4) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น หรือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งลักษณะของการพัฒนาควรจะเป็นประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน มีอันตรายน้อยที่สุด มีลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะความต้องการพื้นฐาน หรือความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และการทำให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเอง

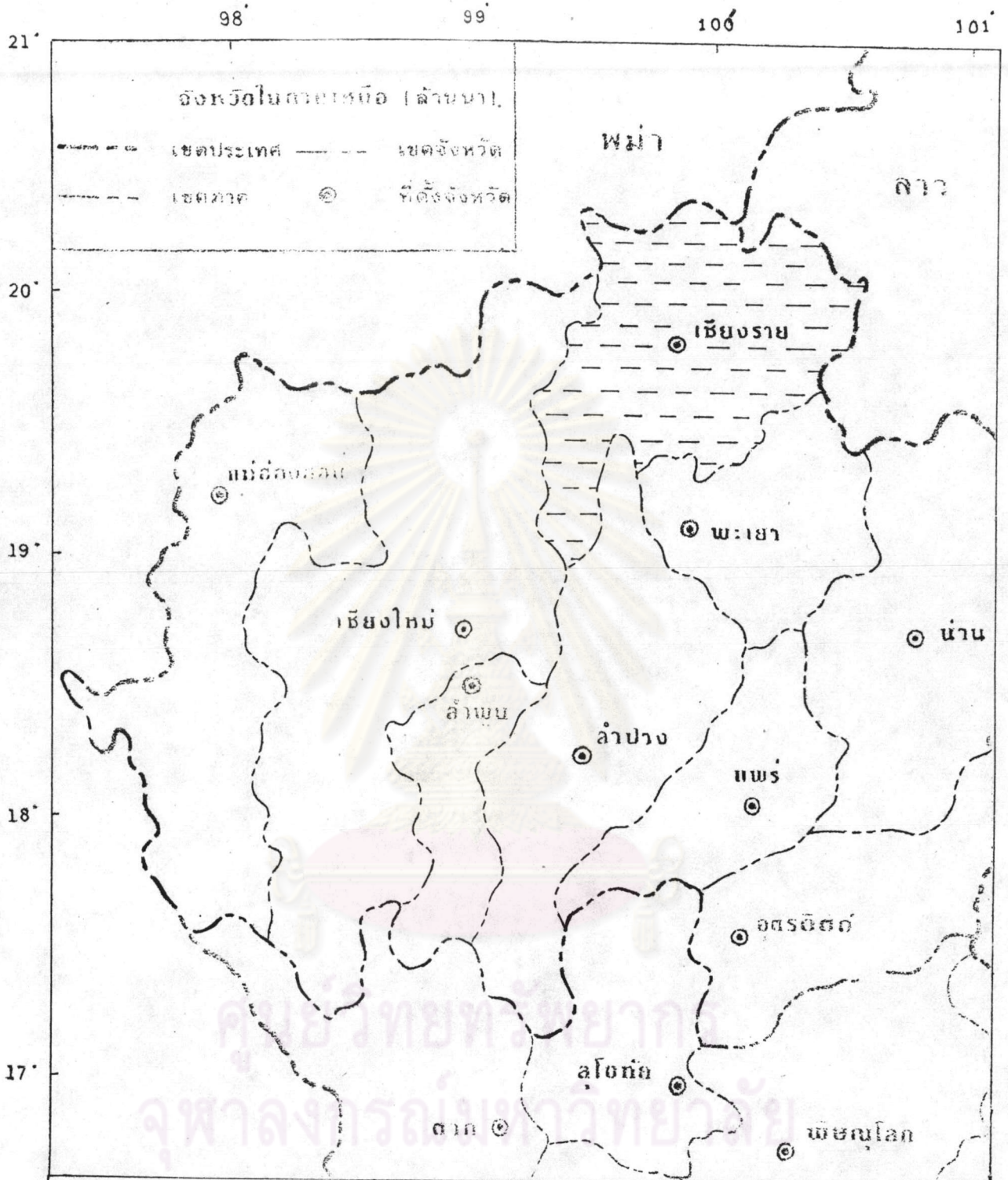
David Goldsworth (บันทึกพัฒนาบริหารศาสตร์ 2525 : 16) ให้คำจำกัดความของการพัฒนาจากคุณสมบัติหลัก 3 ประการ คือ การมีลักษณะเปรียบเทียบ (Relative) การมีเป้าหมาย (Goal Oriented) และการมีค่านิยมสอดคล้อง (Normative) การจะเห็นว่าพัฒนาหรือไม่ ประการแรกหากได้เปรียบเทียบกับแนวความคิดอื่น จะสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น เช่น การเปรียบเทียบ "การพัฒนา" กับ "การเปลี่ยนแปลง" หรือ "การเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่" กับ "การเจริญเติบโต" เป็นต้น ประการที่สอง คือ มีลักษณะเชื่อมโยงกับจุดหมายปลายทางอันหนึ่ง คือ การพัฒนาที่เป็นเป้าหมายสูงสุด และเป็นไปอย่างมีกระบวนการ ประการที่สาม คือ การพัฒนาเป็นสิ่งคาดหวังที่พึงพอใจของปัจเจกบุคคล และเขาได้กล่าวเปรียบเทียบว่าการพัฒนาเสมอไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไม่มีเรื่องของค่านิยม คือ คำว่า "ดี" หรือ "ไม่ดี" มาเกี่ยวข้อง แต่การพัฒนาจะมีค่านิยมเรื่องนี้มาเกี่ยวข้อง

ปกรณัม ปรีชากร (2527 : 46) ให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนา" โดยจำแนกตามจุดยืนของแนวความคิดทฤษฎีการพัฒนาคือ นักคิดตามทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) หรือ พวก Positivists ได้ให้ความหมายว่า เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และสามารถวัดได้ด้วยภาวะวัตถุ (Development is Equated with Economic Growth) สำหรับนักคิดในทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) หรือ พวก Radicals ได้ให้ความหมายว่าเป็นการปฏิรูปการจรรเบียบทางสังคม (Development is Equated with Order Social Reform)

ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาระบบชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่

แสดง พื้นที่ศึกษา แผนที่ 1.1

สัญลักษณ์

 พื้นที่ศึกษา